

5778

Torah from Around the World

Ouders kunnen alleen raad of goede aanwijzingen meegeven,

de uiteindelijke vorming van iemands karakter ligt in zijn eigen hand.

Uit: Anne Frank, Het Achterhuis

Sjabbat 7 juli 2018 / 24 Tammoez 5778, Pinchas, Bemidbar/Numeri 25:10 - 30:1

Tanach blz. 321 - 332

Haftara: Jirmeja 1:1 - 2:3

Tanach blz. 915 - 916

Commentaar: rabbijn Jonathan Sacks is emeritus opperrabbijn van het Gemenebest.

vertaler: Channa Kistemaker

[Het Engelse origineel](#)

De teleurstelling van Mosjé

Verborgen onder de oppervlakte van sidra Pinchas hebben de rabbijnen een aangrijpend verhaal ontdekt. Nadat Mosjé zijn zuster en zijn broer had zien sterven, besepte hij dat zijn eigen tijd op aarde ook ten einde liep. Hij bad tot God om een opvolger aan te wijzen: „Moge

de Eeuwige, de God die aan al wat leeft de levensadem schenkt, iemand over de gemeenschap aanstellen, die vóór hen zal binnengaan, en die hen zal uitvoeren en die hen zal binnenvoeren, opdat de gemeenschap van de Eeuwige niet zal zijn als kleinvee zonder herder." (Bemidbar/Numeri 27:16-17)

Een voor de hand liggende vraag dient zich aan: waarom verschijnt dit verhaal juist hier? Het had beslist zeven hoofdstukken eerder moeten staan, ofwel op het punt waarop God aan Mosjé en Aharon vertelt dat ze zouden sterven zonder het Beloofde Land binnen te gaan, ofwel vlak daarna, wanneer we lezen over de dood van Aharon.

De rabbijnen vermoedden hierin twee verwijzingen naar het verhaal achter het verhaal. De eerste is dat het verhaal verschijnt meteen na het gedeelte waarin de dochters van Tselofchad pleitten voor hun vaders erfdeel in het Beloofde Land en dat ook kregen. Dat lokte het verzoek van Mosjé uit. Een midrasj legt het verder uit:

„Waarom deed Mosjé dit verzoek nadat hij de regels van het erfrecht had vastgesteld? Hierom: toen de dochters van Tselofchad het erfdeel van hun vader kregen, bedacht Mosjé: dit is het goede moment om mijn verzoek te doen. Als dochters een erfdeel krijgen, dan is het zeker terecht als mijn zonen mijn eer erven.”

De tweede verwijzing zit in wat God tegen Mosjé zegt vlak voor hij het verzoek om de aanstelling van een opvolger doet:

„Toen zei de Eeuwige tegen Mosjé: 'Beklim het Avariemgebergte, zodat je kunt uitkijken over het land dat ik de Jisraëlieten geef. Wanneer je het gezien hebt, zul je met je voorouders verenigd worden, *net als jouw broer Aharon*. (...)'”

De geursiveerde woorden zijn op het eerste gezicht overbodig. God vertelde Mosjé dat hij spoedig zou sterven. Waarom moest Hij erbij zeggen 'net als je broer Aharon'? Hierover zegt de midrasj: Dit vertelt ons dat Mosjé op dezelfde manier wilde sterven als Aharon. De Ktav Sofer (rabbijn Samuel Benjamin Sofer, 1815-1871) legt het zo uit: Aharon genoot het voorrecht dat hij wist dat zijn kinderen hem zouden opvolgen. Elazar, zijn zoon, was aangesteld als Hogepriester, toen hij nog leefde. Tot op de dag van vandaag zijn de *kohaniem* (klasse van priesters) rechtstreekse afstammelingen van Aharon. Ook Mosjé had graag gezien dat een van zijn zoons, Gersjom of Eliëzer, zijn plaats als leider van het volk zou innemen. Dat zou echter niet gebeuren. Dit is het verhaal achter het verhaal van de sidra.

Er kwam echter nog een vervolg. In het boek Sjoftiem/Richteren (de hoofdstukken 17 en 18, red.) lezen we over een man, genaamd Micha, die in het gebied van Efrajiem een afgodendienst had opgezet en daarbij een Leviet had ingehuurd om in het heiligdom te dienen. Enkele mannen van de stam Dan, die op weg naar het Noorden waren, op zoek naar een eigen grondgebied, kwamen naar het huis van Micha en namen de Leviet en de afgodsbeeldjes mee. Ze haalden de Leviet over om hun priester te worden: „(...) ga met ons mee en word onze raadgever en priester. U kunt toch beter priester zijn voor een hele stam Jisraëlieten dan voor het huishouden van één man?"

Pas aan het eind van het verhaal krijgen we te horen wie de afgoden dienende priester was: Jonathan, de zoon van Gersjom, de zoon van Mosjé. In onze teksten is aan de laatste naam de letter *noen* toegevoegd, zodat die eerder als Menasjé gelezen kan worden dan als Mosjé. Alleen: de letter wordt - heel ongebruikelijk - boven de regel geschreven. De Talmoed zegt dat de letter is toegevoegd om te voorkomen dat de naam van Mosjé beklad zou worden, door te onthullen dat zijn kleinzoon een afgoden dienende priester was geworden.

Hoe moeten we Mosjé's klaarblijkelijke mislukken ten aanzien van zijn kinderen en kleinkinderen verklaren? Eén suggestie van de rabbijnen is dat het kwam doordat hij jarenlang bij zijn schoonvader in Midjan geleefd had, en die was destijds een priester van afgodendienst. Iets van die Midjanietische invloed kwam in de derde generatie bij Jonathan terug.

Een andere verklaring is dat er hier en daar tekenen zijn dat Mosjé zo in beslag genomen werd door het leiden van het volk, dat hij gewoonweg geen tijd had om zich met de geestelijke behoeften van zijn kinderen bezig te houden. Een voorbeeld: toen Jitro zijn schoonzoon kwam opzoeken na de doortocht door de Rietzee, bracht hij Tsippora, de vrouw van Mosjé, en zijn twee zonen mee. Die waren al die tijd niet bij hem geweest.

De rabbijnen speculeerden nog verder over de vraag waarom Aharon en Mirjam, zijn eigen broer en zuster, zich negatief over hem hadden geuit. Waar zij op doelden, zeiden de rabbijnen, was dat hij fysiek van zijn vrouw gescheiden had geleefd. Dat had hij gedaan omdat zijn rol vereiste dat hij voortdurend in een staat van reinheid moest zijn: elk moment kon God tot hem spreken of andersom. Kortom, ze klaagden dat hij zijn eigen familie verwaarloosde.

Een derde verklaring heeft te maken met de aard van leiderschap. Bureaucratisch gezag, dat gerechtvaardigd wordt door een ambt, kan van ouder op kind worden doorgegeven. De monarchie is daar een voorbeeld van. Aristocratie ook. Ook bepaalde vormen van religieus leiderschap, zoals het priesterschap, vallen in die categorie. Maar charismatisch gezag, gebaseerd op persoonlijke kwaliteiten, wordt nooit automatisch van geslacht op geslacht doorgegeven. Mosjé was een profeet en dat hangt vrijwel altijd samen met persoonlijke eigenschappen. Dat is, even terzijde, ook de reden waarom koningschap en priesterschap binnen het Jodendom mannelijke voorrechten waren. Profetie was dat niet. Er bestonden profetessen en profeten. Mosjé was daarop geen uitzondering. Charismatische leiders hebben zelden kinderen die ook charismatische leiders zijn.

Een vierde verklaring die de rabbijnen aandroegen is van heel andere aard. Uit principe wilde God niet dat de kroon van de Tora volgens dynastieke lijnen van ouder op kind zou overgaan. Koningschap en priesterschap deden dat wel. Maar de kroon van de Tora, zeiden zij, behoort toe aan eenieder die ervoor kiest zich aan haar 'vast te houden' en de verantwoordelijkheden die dat met zich meebrengt wil dragen. „Mosjé droeg ons de Tora op als een erfdeel van de gemeenschap van Jaäkov,” hetgeen betekent dat zij ons allen toebehoort, niet alleen een elite. De Talmoed werkt dat verder uit:

„Denk erom dat je de kinderen van de armen niet verwaarloost, want van hen gaat de Tora uit (...) Waarom is het niet gebruikelijk dat geleerden zonen voortbrengen die zelf ook weer geleerden zijn? Rabbi Joseph zei: Omdat niet gezegd kan worden dat de Tora hun erfdeel is. Rabbi Sjisja, zoon van Rabbi Idi, zei: Omdat zij zich niet aanmatigend gedragen tegenover de rest van de gemeenschap. Mar Zutra zei: Omdat zij eigenmachtig handelen tegenover de gemeenschap. Rabbi Ashi zei: Omdat zij de mensen ezels noemen. Rabina zei: Omdat zij niet eerst een bracha zeggen over de Tora.”

Met andere woorden: de 'kroon van de Tora' was met opzet niet overerfbaar, omdat het dan een voorrecht van de rijken zou kunnen worden. Of omdat de kinderen van grote geleerden hun erfdeel als vanzelfsprekend zouden kunnen beschouwen. Of omdat het zou kunnen leiden tot aanmatiging en minachting van anderen. Of omdat het leren slechts een intellectueel streven zou kunnen worden, in plaats van een geestelijke oefening („omdat zij niet eerst een bracha zeggen over de Tora”).

Er is echter nog een vijfde factor het overwegen waard. Enkele van de belangrijkste personen in de joodse geschiedenis waren niet met al hun kinderen succesvol. Awraham verwekte Jisjmaëel. Jitschak en Rivka brachten Esav voort. Alle twaalf kinderen van Jaäkov bleven bij de kudde, maar drie van hen - Reoeveen, Sjimón en Levi - stelden hun vader teleur. Over Sjimón en Levi zei hij: „Ik wil niet deelnemen aan hun beraad, op hun bijeenkomsten wil ik niet zijn” (Beresjiet/Genesis 49:6). Op het eerste gezicht nam hij afstand van hen. Niettemin waren de drie grote leiders van de Jisraëlieten gedurende de Uittocht, Mosjé, Aharon en Mirjam, allen kinderen van Levi.

Sjlomo verwekte Rechavam, door wiens rampzalige leiderschap het koninkrijk verdeeld raakte. Chizkia, een van de grootste koningen van Jehoeda, was de vader van Menasjè, een van de slechtste. Niet alle ouders brengen het er te allen tijde goed af met hun kinderen. Hoe

kan het ook anders? Ieder van ons is vrij. Wij allen zijn, tot op zekere hoogte, wie we willen worden. Genen en opvoeding kunnen er niet garant voor staan dat wij de persoon worden die onze ouders willen dat we zijn. Het is ook niet goed als ouders hun wil te sterk aan hun kinderen opdringen, wanneer zij eenmaal de volwassen leeftijd hebben bereikt.

Vaak is dat maar goed ook. Awraham werd niet net als zijn vader Terach een afgodendienaar. Menasjè, de foute koning bij uitstek, was de grootvader van Josia, een van de besten. Dit zijn belangrijke feiten. Het Jodendom maakt ouderschap, opvoeding en het huisgezin tot de kern van zijn waarden. Een van onze voornaamste plichten is ervoor te zorgen dat onze kinderen weet krijgen van ons religieuze erfgoed en daarvoor liefde ontwikkelen. Maar soms mislukken wij daarin. Kinderen kunnen hun eigen weg gaan, een weg die niet de onze is. Als dat ons overkomt, is het van belang niet door schuldgevoel verlamd te raken. Niet iedereen was succesvol met al zijn kinderen, zelfs Awraham niet, of Mosjé of David of Sjlomo. Zelfs God zelf niet. „Ik heb mijn kinderen opgevoed en grootgebracht, maar ze zijn tegen mij in opstand gekomen” (Jesaja 1:2).

Er zijn twee dingen die hebben verhoed dat het verhaal van Mosjé en zijn kinderen echt een tragedie is geworden. Het boek Kronieken (1 Diwree Hajamim 23:16 en 24:20) verwijst naar de zoon van Gersjom, echter niet als Jonathan, maar als Sjevoeëel of Sjoevaëel, hetgeen de rabbijnen vertaalden als 'terugkeer tot God'. Met andere woorden, Jonathan heeft zich uiteindelijk van zijn afgoderij bekeerd en is weer een trouwe jood geworden. Hoe ver een kind ook is afgedwaald, hij of zij kan na verloop van tijd weer terugkeren.

Het andere is iets waarop wordt gezinspeeld in de genealogie van Bemidbar 3. Die begint met de woorden „Dit zijn de kinderen van Aharon en Mosjé”, maar vervolgt met een lijst van alleen Aharons kinderen. Hierover zeggen de rabbijnen dat Mosjé de kinderen van Aharon heeft onderwezen en dat zij daarom als zijn eigen kinderen golden. Ook in het algemeen worden 'leerlingen' immers 'kinderen' genoemd.

Misschien heeft niet ieder van ons kinderen. Als we ze wel hebben, kan het gebeuren dat zij, ondanks onze oprechte inspanningen, in ieder geval tijdelijk een andere weg volgen. Toch kunnen we allemaal iets achterlaten dat voortleeft. Sommigen doen dat door het voorbeeld van Mosjé te volgen en de volgende generatie te onderwijzen, te ondersteunen en te bemoedigen. Anderen doen het volgens de stelling van de rabbijnen dat „goede daden het ware kroost van de rechtvaardigen is”.

Wanneer onze kinderen onze weg gaan, moeten we dankbaar zijn. Wanneer zij ons voorbij streven, moeten wij God nog grotere dank brengen. Als ze echter een andere weg kiezen, moeten we geduldig zijn, in het besef dat de grootste jood van alle tijden hetzelfde heeft ervaren met zijn kleinkinderen. We moeten de hoop nooit opgeven. De kleinzoon van Mosjé kwam terug. In wat bijna de laatste woorden van de laatste profeet zijn, voorzag Malachi een tijd waarin God „ervoor zal zorgen dat ouders zich verzoenen met hun kinderen en kinderen zich verzoenen met hun ouders.” Zij die van elkaar vervreemd zijn zullen herenigd worden in liefde en vertrouwen.